

ראש ישיבת קמוניץ דליטא*

נח זבולוני

בתוך כתלי ישיבתו שלא ללמוד "מוסר" ולא "פוליש" (פולנית) כלומר השכלה... "ישיבת רמיגלסקי" בסמיאטיץ לא היתה לרוח עולם הישיבות הקיימות ובמיוחד "ועד הישיבות" בוילנא, שבראשו עמד הגאון האדיר ר' חיים עוזר גרודזנסקי זצוק"ל. לא הכירו בישיבת סמיאטיץ של רמיגלסקי, ומי שנמנה עם תלמידיה אף ברבי של יום אחד, נתקל בקשיים רבים וגדולים בבקשו להתקבל לישיבה גדולה אחרת. אני, שנפשי חשקה ללמוד בקמוניץ, הייתי נאלץ לעשות קפנדריא ומשום כך נתקבלתי לתקופה קצרה לאחת מישיבות נובהרדוק באוסטרוב מזו-בייצק. בישיבות נובהרדוק לא בדקו בציציות שיטתן היתה לקרב את כולם ובמיוחד את הר-חוקים. "ומה שיותר רחוק יכול להיות יותר מקור-רב...". זאת היתה סיסמת ישיבות ה"מוסר" של נובהרדוק. באוסטרוב מזובייצק עשיתי כשנה. כרב דמתא כיהן שם באחרונה הגאון האדיר ר' מאיר דן פלוצקי ז"ל שהתפרסם במלחמתו בירו-שלמי על קדשים וקבע שהוא מזוייף...

אזכרה קיצונית

בשנת תרפ"ח-תרפ"ט באתי לקמוניץ דליטא קרוע ובלוע. בהיותי מנותק ממשפחתי, לא קיבלתי ממנה שום סיוע ועזרה וגם שהותי שנה בישיבת נוהברדוק השפיעה על ביטול ה"יש"... לאחר שיחה קצרה עם המשגיח הרוחני ר' נפתלי לייבוביץ ז"ל (ראש הישיבה ר' ברוך בער וחתנו ר' ראובן גרוזובסקי ז"ל, עשו אז בארצות-הברית למען הישיבה שהיתה במצב כלכלי קשה) נתקבלתי מיד ללימודים. עשינו לילות כימים, ישבנו "משמר" כל ליל חמישי, ועשינו חיל בלימודים. האזכרה בישיבה היתה קיצונית וקרובה ברוחה ל"אגודת ישראל" הירו-שלמית דאז, או ל"נטורי קרתא" כיום. ההתנגדות לציונות ולציונים היתה עזה. מבין תל-

לישיבת "כנסת בית יצחק" בקמוניץ דליטא הס-מוכה לעיר בריסק, הגעתי בדרך קפנדריא. בשנת תרפ"ד—1924, עם כניסתי בעול המצוות, עזבתי את עיר הולדתי קוידנוב שבברית המועצות ואת משפחתי הענפה ובאתי יחידי לעיירה הקטנה רוביזעוויץ על הגבול הפולני-רוסי. ברוביזעוויץ קיבלתי לראשונה חינוך יהודי יסודי, כהיותי ברוסיה ביקרתי בבית ספר עממי רוסי. מיד עם סיום לימודי בבית הספר "המתוקן" ברוביזעוויץ, התגלגלתי לישיבות שונות ואחת מן התחנות החשובות היתה קמוניץ דליטא. שם כיהן אז כראש הישיבה, אחד ממעצבי צורת הלימוד בנוסחו של ר' חיים בריסקר, הגאון האדיר, צדיק יסוד עולם, תמים במלוא מובן המלה, מורנו ורבנו ר' ברוך בער (דב) לייבוביץ זצוק"ל, שנמנה עם תלמידיו המובהקים של רשכבה"ג ר' חיים סולובייצק זצוק"ל, הידוע בעולם התורני והישיבות בשם ר' חיים בריסקר. מוולוז'ין בה שהיתי בשנת תרפ"ז—1927, תקופה קצרה, נסעתי ללמוד בעיר סמיאטיץ. בעיר זו נוסדה ישיבה ע"י רבא דמתא הגאון ר' אליהו רמיגלסקי ז"ל, מראשי ה"מזרחי" בפולין, גאון עצום ו"מזרחי" קיצוני. דרכו בלימוד היתה בנוסח וולוז'ין. ישיבה זו נוסדה על חורבותיה של אחת ממרכזי ישיבות "נובהרדוק", ישיבות ה"מוסר". הרב רמיגלסקי היה מתנה בתנאי "בני גד ובני ראובן" עם כל מי שבא להסתופף

* אינני מתיימר להעריך את דמותו הענקית, אישיותו הגדולה, גדלותו, גאוניותו, צדקתו וענוותו של ענק הרוח ר' ברוך בער לייבוביץ. ברצוני רק לצייר תמונה כפי שהיא נראית בעיני, ולשם השלמתה מביא אני מספר סיפורים מתוך הספר "רבי ברוך דוב לייבוביץ, חייו ופעולותיו" של הרב יצחק אדלשטיין ז"ל, שהיה רבות בשנים המנהל והמזכיר של ישיבת קמוניץ.

מידי הישיבה היו כאלה שלא קיימו את כל תרי"ג המצוות, ולא דקדקו בכל פרטיהן, אבל גם הם התנגדו לציונות... מצוות לחוד והתנגדות לציונות לחוד...

ר' ברוך בער לייבוביץ, ראש הישיבה, נולד בשנת תרכ"פ בסלוצק. הוא למד בוולוז'ין בת-קופת זוהרה, כשבראשה עמדו שני האילנות הגדולים הלא הם הגאונים ר' נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב) ור' חיים סולובייצ'יק זצ"ל. ר' ברוך בער נפטר בכסלו ת"ש בוילנא, באמצע שנות השואה.

אפשר להישבע בנקיטת חפץ, כי ר' ברוך בער, מימיו לא קרא עתון ואפילו לא עתון חרדי. זוכר אני שעל שלחנו בחדרו היה מונח העתון החרדי "דאס ווארט" שיצא מטעם "ועד הישיבות" בוילנא, בעריכתו של הרב יוסף שוב. את "ועד הישיבות" היו הציונים מכנים בשם ה"לש-כה השחורה", ולכל הדעות היה "דאס ווארט" כשר למהדרין מן המהדרין. חרף זאת לקח ר' ברוך בער את העתון בשרוולו ולא ח"ו בידיו, ושמט אותו מן השלחן. הוא היה תמים אמיתי ולא מלאכותי ועליו אפשר לאמר "וצדיק באמונתו יחיה" במלוא מובן המלה.

המצב הכלכלי של הישיבה היה קשה מאוד. ר' ברוך בער נאלץ לקחת את מקלו ותרמילו ולצאת לאמריקה לבקש מאחינו בני ישראל ומתלמידיו הרבים שהיו מפוזרים בכל קצוי תבל, תרומות למען ישיבתו הקדושה, שהיתה משאת חיו. בחורי הישיבה, שרובם עזבו את משפחותיהם בברית-המועצות ובאו לשמוע תורה מפיו הקדוש של ר' ברוך בער, סבלו חרפת רעב. קרה שהגיעה חרפת הרעב עד נפש... ופרצה "שבי-תה" על רקע כלכלי, כלומר מחסור במזון. כשנו-דע לראש הישיבה על השביתה, הזמין אחדים מראשי השובתים שהסבירו לו את הרקע לשביתה; בנוכחותו של חתנו ר' ראובן גרוזוב-סקי. לאחר ששמע את טענות ה"שובתים" פנה אל חתנו ואמר לו בזו הלשון: "אתה שומע ר' ראובן, אין 'קרופניק' (מרק) לבחורי הישיבה"... השביתה היתה יחידה במינה. בהודעה שהוד-בקה מטעם "מטה השביתה" על לוח המודעות של הישיבה, היה כתוב בין היתר: "... במשך

ימי השביתה ילמדו בישיבה רק גמרא בלי תוספות"... (פרט מעניין זה על השביתה שנער-כה לפני יותר מ-40 שנה הזכיר לי ידידי הרב דב פרלא מירושלים, ששמע מפיו של אחיו ר' זיסקינד ז"ל, שלמד בשעתו בחברותא יחד אתי בישיבת קמניץ).

לר' ברוך בער היו שני בנים ושלוש בנות. בן הרב ר' משה וחתנו הרב ר' משה ברנשטיין זכו להקים מחדש את ישיבת קמניץ בירושלים. חתנו ר' יצחק טורץ שימש כרבה של בת-גלים בחיפה וחתנו השלישי ר' ראובן גרוזובסקי יסד ישיבה בארצות-הברית.

ר' ראובן גרוזובסקי נמנה כבר בזמני עם מנהלי ומגידי השיעורים בישיבה בקמניץ. חתן אחר ניסה להגיד גם הוא שיעור בפני התלמידים, שחלקם היו מבוגרים ממנו, אך הוא נתקל בהתנגדות נמרצת של בחורים אלה, שהתפרצו באמצע השיעור, הפריעו לו ולא נתנו לו להמשיך. הם זרקו מגבות והפילו "עמודים" (שטנדרס בלע"ז). לפתע קם ר' ברוך בער ואמר לחתנו בזו הלשון: "קום מיין קינד, לאמיר נעמען טארבעס און מיר וועלין גיין איבער די הייזער, כ'האב שוין נישט מער קיין ישיבה" (כלומר: בא ילדי נקח טורבעס (תרמילים של עניים) ונחזר על הפתחים. שוב אין לי ישיבה).

הערצה לרבו

ר' ברוך בער היה תלמידו המובהק של ר' חיים בריסקר. את רבו העריץ בלי גבול. לא קרה שאמר דברי תורה או שיעור או סתם שיחה של תלמידי חכמים, בלי להביא או להזכיר מדברי רבו. אף היה מתבטא: ישנה מחלוקת בין הרמב"ן והרבי (הכוונה לר' חיים בריסקר רבו). הערצתו היתה נתונה לא רק לרבו אלא לכל משפחת סולובייצ'יק. האלמנה, כלתו של ר' חיים שהיתה מתגוררת בבריסק ביקרה לעתים בקמניץ והת-ארחת בביתו של ר' ברוך בער. או-אז היה ראש הישיבה בעצמו מגיש לה במו ידיו את הארוחה ולא הרשה אף לרבנית לעשות זאת. עד כדי כך היתה גדולה הערצתו לבית רבו. כשהגיעו חידושי התורה של הרב יוסף דב סולובייצ'יק

מבוססטון (נכדו של ר' חיים) עוד בהיותו סטודנט בברלין, לקמניץ, גרמו לר' ברוך בער נחת רוח ושמחה גדולה. הוא היה משתעשע בהם וחוזר עליהם בפני תלמידיו. הערצתו לרבו מצד אחד וכיבוד אב מצד שני, גרמו לר' ברוך בער התלבטות בשאלה הבאה: רבו היה מעשן ואביו אסר עליו את העישון. כפשרה היה מחזיק סיגריה בפיו מוצץ אותה ולא מדליקה...

בעת המחלוקת הידועה בפולין, בעיר ראדום, בין הרב יחיאל קסטנברג לבין הקהילה של העיר, שלא היתה לשמה ושנמשכה עשרות בשנים, נקט ר' ברוך בער עמדה משלו. במחלוקת היו מעורבים קהילת ראדום ורבני פולין. הקהילה לא רצתה ברב יחיאל קסטנברג כרב העיר. גורמים שונים התערבו במחלוקת זו וליבו אותה. רבני פולין עמדו בתחילה מן הצד אולם אחר-כך פרסמו כמה מרבני פולין גילוי דעת לטובתו של הרב קסטנברג. כעבור ימים אחדים הופיע בעתון הציוני "היינט" בורשה, גילוי דעת הלכתי שהשתרע על כמה טורים נגד הרב קסטנברג בחתימתו של הרב משה סולובייציק ז"ל, בנו של ר' חיים בריסקר ואביו של הרב סולובייציק מבוססטון, שעמד בראש לימודי הקודש ב"תחכמוני" של ורשה, ולאחר מכן שימש כראש ישיבת "רבי יצחק אלחנן" בניו-יורק. רבני פולין הביעו מורת רוח מגילוי הדעת של הרב סולובייציק ודנו בהטלת גידוי עליו, אולם ר' ברוך בער התערב בדבר, באמרו: דעם רבינס קינדער לייגט מען גיט אין חרם... (את ילדי הרבי שלי אין מטילין בחרם).

קרה שבאו וסיפרו לו כי בחורי הישיבה קוראים ספרים חיצוניים. ר' ברוך בער לא רצה להאמין ואמר: הקומוניסטים שונאים את בחורי הישיבה בגלל שהם יודעים ללמוד, ומקנאים בהם, לכן הם מלעיזים עליהם, כי לא יתכן שבחור ישיבה יעזוב את "ההייליגען" (הקדוש) רבש"א ויתעסק בטריפ'נה ביכלאך...

הוא האמין בדברי רבו שהיו לגביו כ"אורים ותומים". ר' חיים בריסקר נמנה, כידוע, עם מתנגדי הציונות ואף התבטא כי הציונים חשודים על שפיכת דמים... ומעשה בשני בחורי ישיבה בקמניץ ש"הציצו ונפגעו" ונתפסו לציו-

נות. אחד מהם חי עמנו בארץ ותופס עמדה בועד הפועל של ההסתדרות הכללית בתל-אביב. שניהם קיבלו "צו גירוש" מן הישיבה. הם באו להיפרד מרבים. כששמע ר' ברוך בער על בואם, ביקש מתלמידיו להיכנס אליו כדי להיות נוכחים בשעת הפרידה מן הציונים, באמרו "אני מפחד שמא יכניסו אותי בשק ויטילו אותי לנהר... כי הרבי אמר כי ציונים חשודים על שפיכת דמים..." מאידך היתה אהבתו לעם ישראל ולארץ-ישראל עזה, ובכל הזדמנות הבליט את חיבתו. את הסיפור הבא הביא בספרו על ר' ברוך בער הרב יצחק אייזלשטיין. ר' ברוך בער היה מספר לתלמידיו כי חלם שהיה בארץ-ישראל. פעם הלך וטייל עם תלמידיו יחד עם בנו הרב ר' יעקב משה ז"ל, שהגיע לקמניץ מישיבת חברון לאחר הפוגרום של תרפ"ט. בנו התחיל לספר על מזג-האוויר הטוב שבארץ-ישראל. הימים היו ימי קיץ ואמר אחד מהחבורה: "זה עתה קיבלתי מכתב מהורי שבארץ-ישראל והם כותבים לי כי שם שוררים חמסינים", הגיב ר' ברוך בער ואמר: אסור לדבר בגנות ארץ-ישראל...

חתנו, ר' ראובן גרוזובסקי, מספר, שכשהיה ר' ברוך בער מברך ברכת "שלא עשני גוי" היה אומר: כוונתו בברכה זו היא לא לגוי פשוט, שומר הבית ("סטורוז בלע"ז) אלא לפרופסור, פילוסוף, שר או ראש ממשלה גוי. קרה ויהודי תיקן את התנור בחדרו של ר' ברוך בער וכשנכנס ונדמה לו כי לפניו גוי, ברכו בלשון פולנית בברכת "דוען דוברי" (בוקר טוב). משנודע לו על טעותו, התחיל לפייסו בכל לשון של פיוסין על שביזה אותו בכך שחשבו לגוי ולא נחה דעתו עד שנשקו במצחו...

הרב ר' שלמה היימן ז"ל סיפר כי בעת הפוגרומים בעיר קרמנצוג, לאחר שהפורעים רצחו יהודים רבים והתעללו בר' ברוך בער ובאביו, הפשיטוהו עירום והיכוהו, אמר ר' ברוך בער: עתה צריכים אנו לשמוח יותר בשעה שמברכים את הברכה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", כי הרי רואים אנו באופן מוחשי לאן אפשר להגיע בלי תורה, ולולי התורה הלא ח"ו גם אנו, כלומר העם היהודי, היינו יכולים להגיע לידי מדרגה נמוכה שכזו. כדאי היה

לשמוע אותו בחגים כשהיה שר בהתלהבות רבה
"והבדילנו מן התועים"...
מספרים על משורר מפורסם שלמד בוולוז'ין
בזמנו, ויצא לתרבות אחרת. לאחר שנים רבות
פגש המשורר באקראי את רבי ברוך בער וניסה
להיכנס עמו בשיחה על ימים עברו, אבל בלא
הצלחה, ר' ברוך בער אף סירב להסתכל עליו
ואמר: "אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם
רשע" (מגילה כ"ח ע"א).

ליגיעתו בתורה לא היה גבול. תמיד שאף
להגיע לאמתה של תורה. קרה שהיה מסביר
סוגיא קשה ולאחר ימים מספר היה בא ומתחרט
וחוזר בו מגירסתו הקודמת, כי עמדה לפניו
השאיפה להגיע לאמתה של תורה. פעם עלה על
הבימה להגיד שיעור ובאמצע השיעור היקשה
לו אחד מטובי תלמידיו, הלא הוא ידידנו העילוי
מגרודנה הרב יהודה גרשוני שליט"א ראש ישי-
בת "ארץ-ישראל" בניו-יורק. משהשיב לו, חזר
ר' יהודה, והיקשה לו שנית. עמד ר' ברוך בער
על הבימה חשב וחשב ולבסוף, משלא מצא תשו-
בה שהניחה את דעתו ירד מעל הבימה והפסיק
את שיעורו באמצע...

נוסף לעמקותו היה ר' ברוך בער חריף מאוד
ובצעירותו עסק בפלפולי דאורייתא, אולם מתשש
שמא אין זה לאמתה של תורה, כי שיטת רבו
ר' חיים היתה אחרת, החליט לגנוז את כל
החידושים מימי צעירותו, שהיו רבים מאוד...

יגיעה בתורה

ר' ראובן גרוזובסקי נהג לספר כי ר' ברוך
בער אמר לו פעם וחזר ושנה זאת תמיד, כי
בהיותו צעיר לימים אמר לו "מין" אחד, כלומר
אפיקורס, דברי ליצנות על התורה. ליצנות זו
רדפה אותו ורצתה להוציאו מן העולם, אבל הוא
נאבק ולחם ולא נתן לליצנות להיכנס ללבו
ע"י יגיעה בתורה. ועל חסד זה הוא מודה לקב"ה
תמיד.

גם שמירת בריאותו היתה אך ורק כדי שיוכל

ללמוד ולהתעסק בתורה הקדושה. בשעת שהותם
בארצות-הברית התאכסנו ר' ברוך בער ור' ראובן
אצל יהודי כשר, שומר תורה ומצוות, שו"ב
ידוע בארצות-הברית. לאחר שאכל ושתה על
שלחנו נכנס בשיחה עם בעל הבית. דבריו של
השו"ב לא ישרו בעיניו וחשש שמא ח"ו מינות
נזרקה בו. לאחר שיצאו מביתו של בעל האכ-
סניא אמר לחתנו ר' ראובן: יש לי תרעומת
עליך, על שאינך שומר על בריאותי, כי לו היית
חושש לבריאותי היית מרבה לחקור אם אין
בעל האכסניא חשוד על מינות רח"ל...

ועוד סיפר לי "יקיר ירושלים" הרב א. י.
זסלנסקי, כי בהיותו בארצות-הברית, פגש את
ר' ברוך בער, ומדי יום ביומו היו משוחחים
ביניהם בדברי תורה ופלפולי דאורייתא. באחת
השיחות ניסה הרב זסלנסקי להפריך ולחלוק על
אחד מיסודותיו של רבו, ר' חיים בריסקר. ר' ברוך
כמעט ונזף ברב זסלנסקי על שהעז לחלוק על
דברי רבו. עברו ימים מספר והרב זסלנסקי
הדיר עצמו מביקוריו אצל ר' ברוך בער, אולם
הגעגועים לשיחות עם ר' ברוך בער גברו על
הרוגז והרב זסלנסקי חידש את ביקוריו. ר' ברוך
שמח מאוד וקיבלו בסבר פנים יפות ואמר לו:
חתני ר' ראובן אמר לי שאני צריך לפייס את
כבודו... בהזדמנות זו הרגיש הרב זסלנסקי שעת
כושר ושאל את ר' ברוך בער: מפני מה ולמה
כשהוא מזכיר את ר' חיים בריסקר הוא אומר הרבי
ואילו את רבו, הרב נפתלי צבי יהודה ברלין
(הנצי"ב) הוא קורא, הרבי ר' הרש לייב. ר' ברוך
בער כעס על השאלה, ובכל זאת ענה ואמר: אגיד
לכבודו, ר' הרש לייב היה מלאך אלקים צב-
אות... הסיבה שאני קורא לזה רבי פתם
ולנצי"ב, הרבי ר' הרש לייב, כי אצל הנצי"ב
למדתי וגם למדתי אצל אחרים, אבל ר' חיים
היה ויהיה הרבי שלי לכל ימי חיי, אתו הייתי
מתייעץ על כל דבר ודבר ולא עשיתי מאומה
בלי ידיעתו ובלי הסכמתו.